

مقاله پژوهشی:

موانع و عوامل بازدارنده تولید علم در جمهوری اسلامی ایران از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

20.1001.1.74672588.1401.6.23.6.7

مجید زین‌الدینی^۱، محمد قنذاقی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۳

چکیده

جمهوری اسلامی ایران در ابتدای چله دوم انقلاب اسلامی، فصلی نوین از حیات خود را آغاز کرده است. بدیهی است برای عملی شدن و استمرار آرمان‌های انقلاب و تحقق اهداف آن که در بیانیه گام دوم انقلاب باز تعریف شده لزوماً نیازمند بروز و ظهور توانایی‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌های علمی متناسب با اهداف و آرمان‌های خود هستیم. از این رو تبیین مسایل و مشکلات عمده در مسیر تولید علم موضوعیت می‌یابد. مقاله حاضر به شناسایی مهم‌ترین موانع و عوامل بازدارنده تولید علم از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پرداخته است. تحقیق پیش‌رو از نظر هدف، کاربردی و از جنبه ماهیت، آمیخته است و با استفاده از روش تحلیل مضمون (تماتیک) کلیه بیانات و مکتوبات خامنه‌ای (مدظله‌العالی) از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۰ مورد مطالعه قرار گرفته است. بر اساس یافته‌های تحقیق مهم‌ترین موانع و عوامل بازدارنده تولید علم عبارتند از: ترجمه‌زدگی، غریب‌زدگی، علم‌زدگی، تقلیدگرایی، مادی‌گرایی، فرهنگ وابسته، فقدان آزاداندیشی، بی‌اخلاقی، نظام سلطه، اکتفا به وضع موجود، هویت‌زدایی، خلأ نظریه‌پردازی اسلامی، انفعال و کم‌توجهی دولت

کلید واژه‌ها: موانع و عوامل بازدارنده، تولید علم، مرجعیت علمی، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تحلیل مضمون.

۱. استادیار دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، نویسنده مسئول، رایانامه:

drzeineddini@gmail.com

۲. دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مقدمه

ایجاد، حفظ و گسترش هر تمدنی وابسته به بعد فرهنگی، فکری و اندیشه‌گانی است و بقای هر تمدن و نفوذ و گسترش آن در جهان وابسته به جریان مولد فکری، فلسفی و علمی است. هر تمدنی که بخواهد اقتدار پیدا کند و پایدار بماند، یکی از ارکان آن «حرکت بر مبنای فکر، علم و دانش» است؛ به عبارت دیگر، ظهور و بروز هر تمدن و اقتدار آن منوط به داشتن قدرت فکری و علمی است و این اقتدار با کسب معرفت، تولید علم و حفظ «مرجعیت علمی» - در کنار دیگر ارکان اقتدار مانند: رهبری، مردم، قدرت و ثروت - حاصل می‌شود. کسب و حفظ مرجعیت علمی در گروهی جریان مستمر و رو به رشد «کشف و تولید علم» است. همان‌گونه که حضرت علی (علیه‌السلام) فرمود: «الْعِلْمُ سُلْطَانٌ، مَنْ وَجَدَهُ صَالِحًا بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَالِحًا عَلَيْهِ» (ابن ابی‌الحدید، ۶۴۹ق، ج ۲۰: ۳۱۹) علم اقتدار است هر کس این قدرت را به چنگ آورد می‌تواند غلبه پیدا کند و هر کس این اقتدار را به دست نیاورد بر او غلبه خواهد شد و دیگران بر او قهر و غلبه پیدا می‌کنند.

جهان اسلام و به‌ویژه ایران، در ادوار گذشته تاریخی، قرون متمادی در قله علم و دانش جهان قرار داشته و با وجود دانشمندان و علمای کم‌نظیر خود، قرن‌های زیادی به‌عنوان مرجع علمی دنیا بوده است و نقش برجسته‌ی آن در پیشرفت کاروان علم و دانش بشر، انکارناپذیر است. اما در قرون اخیر بنا به دلایل داخلی و خارجی، در برخی از جنبه‌های علمی به‌شدت از دیگران و به‌خصوص غربی‌ها عقب افتاد و موجبات حقارت، ضعف، ذلت و وابستگی جوامع اسلامی را فراهم آورد. البته با پیروزی انقلاب اسلامی این کشور را از زیر سلطه غربی‌ها به‌ویژه آمریکا رها کرد و آهنگ عزت و استقلال و پیشرفت کشور نواخته شد و اراده رهبری و مردم این سامان بر این قرار گرفت که کشور را در همه‌ی ابعاد و مولفه‌های قدرت به اوج عزت و کرامت و استقلال برساند. از جمله در بعد علمی و دانشی پیشتاز شود و نه تنها خط بطلان بر گذشته‌ی حقارت‌آمیز خود در دوران اخیر به‌ویژه دوره‌های قاجاریه و پهلوی بکشد؛ بلکه همه‌ی عقب‌ماندگی‌ها را نیز جبران کند.

در دوران جدید و چند قرن اخیر، غربی‌ها توانستند با تکیه بر تحولات و دستاوردهای فراوان در عرصه علم، فناوری و صنعت، رفته رفته در عرصه‌های اقتصادی و سیاسی ...

پیشرفت‌های زیادی کنند و در یک سیر زمانی - «نظام سلطه» را شکل دهند و به انحاء گوناگون حضور و نفوذ خود را در کشورهای مختلف جهان گسترش دهند و با اتخاذ «سیاست همانندسازی» سعی کردند فرهنگ و قدرت خود را بر دیگران تحمیل کنند و تا آنجا که توانستند در جهت تامین منافع و اهداف خود، از دیگران بهره‌کشی کنند و منابع آنها را به غارت برده و به نوعی آنان را اسیر و وابسته به خود کنند و از جمله در بعد علمی و فناوری به عنوان مرجعیت علمی و فناوری جهان مطرح شوند. به گونه‌ای حرکت کردند که پیشتازی در این عرصه‌ها را همواره برای خودحفظ کردند و دیگران را به عنوان پیرو و تابع آنها و در پشت سر آنها عقب نگه داشتند تا کشورهای دیگر در همه‌ی زمینه‌ها از جمله در زمینه علمی و فناوری، وابسته و نیازمند به آنها بمانند. در عرصه‌ی علم و فناوری هم، نظام علمی و آموزشی کشور را به گونه‌ای سامان دادند که مجامع علمی - آموزشی کشور صرفاً به یادگیری و کپی برداری و تقلید از تولیدات علمی غربی‌ها پردازند و چنین وانمود کردند که ترقی کردن و مدرنیزه شدن فقط با نسخه‌ی توسعه غربی‌ها میسر است و در کنار تعلیم و تقلید و کپی برداری، به هویت زدایی و از خود بیگانگی و تحقیر فرهنگی ایران همت گماشتند و اجازه ندادند هیچگاه و در هیچ زمینه‌ای «تولید» به معنای واقعی در ایران شکل بگیرد در نتیجه تعلیم و تقلید و ترجمه و ترویج آن‌ها، فضای حاکم و مسلط بر محافل علمی و آموزشی کشور شد.

مقوله‌ی علم، نوآوری و نظریه پردازی تا حدود زیادی وابسته به شرایط محیطی و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و وجود دانشمندان و صاحب نظران است؛ اما از سوی دیگر اگر مدیران و مسئولین با توجه به نقش کلیدی که در پیشبرد امور دارند، به وظیفه‌ی خطیر خود در این عرصه آگاه‌تر شوند، خواهند توانست در حیطه‌ی اختیارات وسیع خود، با به کارگیری کلیه‌ی ظرفیت‌های ممکن و مقدور، به دانش بنیان شدن مجموعه خود و جریان بالنده تولید فکر نو و جنبش نرم افزاری کمک کرده تا علاوه بر تحقق رهنمودها و تدابیر مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، سهم و نقش خود را در پی‌ریزی و شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی نیز ایفا کنند.

یکی از مشکلات جدی و نارسایی اساسی در نظام علمی، آموزشی و تحقیقاتی ایران، «وجود موانع در تولید علم» است. رهبر معظم انقلاب اسلامی شعار سال جاری را «تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها» نام‌گذاری کردند، بنابراین، ضروری است که ره‌پویان علم و دانش این شعار را در حوزه کاری خود جاری و ساری نمایند. از این‌رو محققین مصمم شدند تا موانع و عوامل بازدارنده تولید علم از منظر ولی‌فقیه را برای اندیشمندان، فرهیختگان، اساتید و دانشجویان به تصویر بکشند. بنابراین، پرداختن به موضوع تحقیق از منظر یک شخصیت علمی، مذهبی و سیاسی که شناخت کافی از مراکز علمی-آموزشی کشور دارد. از طرفی اقصائات جمهوری اسلامی ایران را بخوبی می‌شناسند دو چندان می‌شود.

در راستای نیل به موارد یاد شده هدف تحقیق، شناسایی این موانع و عوامل بازدارنده تولید علم در جمهوری اسلامی ایران از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در نظر گرفته شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

موانع

در فرهنگ لغت موانع اینگونه تعریف شده است:

چیزهایی که بازدارند و ممانعت کنند کسی را از کاری و هرآنچه مانع اجرای کاری

گردد (دهخدا، ۱۳۷۷: بی‌جا).

مانع، بازدارنده‌ها (فرهنگ معین، ۱۳۸۶: بی‌جا).

تولید علم

عبارت است از کشف ناشناخته‌ها و یافتن دانش‌های جدید که در اثر جوشش و تراوش درون یک ذهن فعال؛ حاصل شده و از طریق رفتن از راه‌های نارفته و میان رو میسر می‌شود و موجب رویش و آفرینش علم، گسترش، بسط و مرزشکنی مرزهای دانش و نیز دستیابی به ژرفاهای دانش می‌شود.

نتیجه: تأمین نیازها و اهداف، حل معضلات و مسائل کشور و نیز ارتقاء علم در جامعه پیامدها: رهایی از اسارت و وابستگی علمی و کسب استقلال علمی و مرجعیت علمی یکی از ره‌آورد‌های تولید علم، اختراع صد درصد ایرانی است (قنذاقی، ۱۴۰۰: بی‌جا).

مرجعیت علمی

مرجعیت علمی عبارت است از نقش‌آفرینی، جریان‌سازی و پیشتازی در عرصه علمی و تولیدات علمی به گونه‌ای که مرجع رجوع دریگران برای تأمین نیازها و حل مشکلات و مسائل علمی خود باشند (قنذاقی، ۱۴۰۰: بی‌جا).

دانشگاه

تحلیل مضمون: «تحلیل مضمون» به دنبال استخراج مضامین برجسته متون در سطوح مختلف است و برای شناسایی و تشریح چرایی و چیستی هر پدیده می‌توان از آن استفاده کرد. تحلیل مضمون شامل جستجو در مجموعه‌ای از داده‌ها برای یافتن الگوهای تکرارشونده از معانی است. مضمون، چیزی مهم درباره سؤال تحقیق است که نماینده سطوحی از پاسخ‌ها یا معانی الگومند در درون مجموعه‌ای از داده‌ها است (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶: بی‌جا).

تولید علم و مرجعیت علمی در اسناد فرادستی: در این بخش به وضعیت و جایگاه تولید علم و مرجعیت علمی در اسناد فرادستی مانند قانون اساسی، در سیاست‌های کلی نظام، در نقشه جامع علمی کشور و سند دانشگاه اسلامی که توسط مبادی مربوطه صادر شده است؛ پرداخته می‌شود.

قانون اساسی: در قانون اساسی با تأکید بر تقویت روح تحقیق و تتبع و ایجاد ابتکارات علمی، تأمین خودکفایی در علوم و فنون را خواستار شده است:

اصل سوم: دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر بکار برد:...

¹. Braun & Clark

- تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان (ردیف ۴، اصل سوم).
- تأمین خودکفایی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها (ردیف، اصل سوم ۱۳) (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مصوب ۱۳۵۸/۱/۱۲).

سیاست‌های کلی

در بند اول سیاست‌های کلی نظام در حوزه علم و فناوری که در تاریخ ۹۳/۶/۲۹ ابلاغ شده است کسب مرجعیت علمی در جهان به‌عنوان یکی از اهداف بلندمدت و اصلی کشور قلمداد شده است.

جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان با تأکید بر:

- (۱) تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه‌پردازی؛
- (۲) ارتقاء جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به قطب علمی و فناوری جهان اسلام؛
- (۳) توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی؛
- (۴) تحول و ارتقاء علوم انسانی بویژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی با: تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون، برنامه‌ها و روش‌های آموزشی و ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی مربوط؛
- (۵) دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته با سیاست‌گذاری (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، مصوب ۱۳۸۵/۹/۵).

نقشه جامع علمی کشور

جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی در علم و فناوری، با اتکال به قدرت لایزال الهی و با احیای فرهنگ و برپایی تمدن اسلامی ایرانی برای پیشرفت ملی، گسترش عدالت و الهام‌بخشی در جهان، کشوری خواهد بود:

۱) برخوردار از انسان‌های صالح، فرهیخته، سالم و تربیت شده در مکتب اسلام و انقلاب و با دانشمندانی در طراز برترین‌های جهان؛

۲) توانا در تولید، توسعه علم، فناوری و نوآوری و به کارگیری دستاوردهای آن؛

۳) پیشتاز در مرزهای دانش و فناوری با مرجعیت علمی در جهان؛

در سند نقشه جامع علمی کشور در بخش راهبردهای کلان نظام علم و فناوری کشور اشاره شده به:

راهبرد کلان ۷: جهت‌دهی آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی و اقتضائات کشور با توجه به آمایش سرزمین و نوآوری در مرزهای دانش برای تحقق مرجعیت علمی.

راهبرد کلان ۸: تربیت و توانمندسازی سرمایه انسانی با تاکید بر پرورش انسان‌های متقی و کارآفرین و خودباور و خلاق، نوآور و توانا در تولید علم و فناوری و نوآوری متناسب با ارزش‌های اسلامی و نیازهای جامعه (شورای عالی انقلاب فرهنگی، مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۴).

سند دانشگاه اسلامی

در فصل اول سند مذکور تحت عنوان «مأموریت» بر تولید، انتقال و انتشار علم و فناوری تاکید شده است:

۱) احیای هویت تمدنی و پیشرفت جمهوری اسلامی، مستلزم رشد متوازن و همه‌جانبه علمی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی کشور است که در مسیر تعالی آن، آموزش عالی کشور نقش پیشران و موتور محرکه را بر عهده خواهد داشت.

۲) آموزش عالی کشور رسالت‌های مختلفی در ابعاد فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهش و فناوری و مدیریتی بر عهده دارد که باید آنها را به صورت نظام‌واره لحاظ کرد که آنها عبارتند از:

- تربیت متخصصین متعهد، خلاق، متخلق، ماهر و کارآفرین؛
- تولید، انتقال و انتشار علم و فناوری در خدمت نیازهای جامعه اسلامی؛
- ساختاری کارآمد و اثر بخش با تعامل سازنده و اثرگذار در سطوح ملی، منطقه‌ای و فرا ملی.

در فصول مختلف این سند ضمن برجسته کردن رهایی از وابستگی علمی، بر موضوع تولید علم نافع و مرجعیت علمی تأکید ورزیده است.

فصل دوم: اصول و مبانی

- جهاد علمی و ارتقای اعتماد به نفس ملی و تولید علم نافع و توسعه نهضت نرم‌افزاری (ردیف ۶، از فصل دوم)

ارتقاء خود باوری علمی و رهایی از وابستگی علمی، تولید و توسعه علم نافع، کارآمد و بومی در جهت تأمین آرمان‌های نظام به منظور پیشرفت و خود کفایی علمی- فناوری و ترویج آزاداندیشی و تضارب آراء در میان دانشگاهیان
- تمدن‌سازی دانشگاه‌ها (ردیف ۸، از فصل دوم)

تولید دانش و فرهنگ تمدنی با رویکرد اسلامی و آینده‌پژوهانه و تأثیرگذار و الگو برای دانشگاه‌های جهان و احراز مرجعیت علمی

فصل سوم: چشم‌انداز نظام آموزش عالی در افق ۱۴۰۴

برخوردار از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌های پیشگام در عرصه تولید دانش تمدنی و تبیین و توسعه فرهنگ جهانی اسلام و پیشتاز در گسترش مرزهای دانش و علوم کاربردی و کارآمد مبتنی بر نگرش وحیانی به منظور کسب مرجعیت علمی و فرهنگی در منطقه و جهان اسلام و دارای اساتید عالم، متدین، عدالت خواه و آزاداندیش تربیت یافته در مکتب اسلام و انقلاب، مسئولیت‌پذیر در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی با توانایی تربیت متخصصانی متدین و متعهد و دانشمندانی برتر

فصل چهارم: اهداف کلان

- ۱) تعمیق و نهادینه‌سازی معارف و آموزه‌های اسلامی در دانشگاه‌ها؛
- ۲) تحقق آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب اسلامی؛
- ۳) تولید دانش تمدنی به‌ویژه علوم انسانی- اسلامی؛

۴) تعمیق خردورزی و عقلانیت و تقویت روحیه آزاداندیشی و خلاقیت در دانشگاه‌ها

۵) دستیابی دانشگاه‌ها به اقتدار علمی، فرهنگی و اقتصادی در جهان اسلام و منطقه؛
 ۶) توسعه تعامل علمی در عرصه‌های بین‌المللی و دستیابی به مرجعیت علمی و فرهنگی در منطقه و جهان اسلام.

فصل پنجم: نظام فرهنگی - تربیتی

احیای هویت تمدن‌ساز اسلامی - ایرانی با ارتقاء روحیه خودباوری و نفی انفعال و خودباختگی در مقابل تمدن غرب (راهبرد ۵، فصل پنجم).

اقدامات راهبرد ۶:

۳-۶. گسترش و تعمیق نهضت نرم‌افزاری در جهت تدوین نظریه‌های اجتماعی و سیاسی مبتنی بر بینش انقلابی - اسلامی
 ۴-۶. حمایت از جلسات نقد، مناظره و کرسی‌های آزاداندیشی در جهت افزایش نشاط سیاسی دانشگاه‌ها

راهبرد ۷: تقویت منطق خردورزی و روحیه آزاداندیشی، پرسشگری و پاسخ‌گویی و نقدپذیری در فضای عمومی و علمی دانشگاه‌ها

اقدامات راهبرد ۷:

۳-۷. حمایت، تقویت و توسعه کرسی‌های آزاد اندیشی، نقد و مناظره و تدوین سیاست‌های تشویقی

همان‌گونه که مشاهده می‌شود آنچه که به حوزه هدف‌گذاری و سیاست‌گذاری کلان مرتبط با موضوع تولید علم و مرجعیت علمی مربوط است، می‌توان گفت که تا حدود زیادی ترسیم شده که اگر موارد مذکور در سطح مدیریت اجرایی نظام نیز با تدوین طرح‌ها و برنامه‌های مناسب نسبت به آن اهتمام ورزیده شود، مطالبات خواسته شده در اسناد فرادستی تحقق پیدا خواهد کرد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، مصوب ۱۳۹۲/۴/۲۵).

علم و دانش در بیانیه گام دوم انقلاب

با عنایت به اینکه رهبر فرزانه و عظیم‌الشان انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در سال ۱۳۹۷ «بیانیه گام دوم انقلاب» را به مناسبت چهل سالگی انقلاب اسلامی صادر فرمودند، بنابراین در اینجا ضرورت دارد موضوع موردنظر در بیانیه مذکور آورده شود.

ضمن اینکه معظم‌له اولین موضوع خود را در قسمت «توصیه‌ها» به موضوع «علم و پژوهش» اختصاص داده‌اند؛ نکات زیر را مورد تأکید قرار داده‌اند:

- ایران پیش از انقلاب در تولید علم و فناوری صفر بود؛ در صنعت به جز مونتاژ و در علم به جز ترجمه هنری نداشت.
- دانش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است؛ روی دیگر دانایی، توانایی است.
- رستخیز علم در کشور آغاز شده و با سرعتی که برای ناظران جهانی غافل‌گیر کننده بود- یعنی یازده برابر شتاب رشد متوسط علم در جهان- به پیش رفته است.
- این راه طی شده، با همه اهمیت‌اش فقط یک آغاز بوده است و نه بیشتر؛ ما هنوز از قله‌های دانش جهان بسیار عقیم؛ باید به قله‌ها دست یابیم؛ باید از مرزهای کنونی دانش در ین رشته‌ها عبور کنیم.
- عقب‌ماندگی شرم‌آور علمی در دوران پهلوی‌ها و قاجارها
- اینک مطالبه عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس مسئولیت بیشتر و همچون یک جهاد درپیش گیرید؛ سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده. (۱۳۹۷/۱۱/۲۲)

برخی موانع و عوامل بازدارنده کلان در مسیر تولید علم از منظر حضرت امام

خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

با توجه به محدودیت ظرفیت حجم مقاله در ادامه فقط به چند مورد از عمده‌ترین موانع و عوامل بازدارنده کلان در مسیر تولید علم از منظر مقام معظم رهبری می‌پردازیم:

۱) ترجمه‌گرایی و تقلیدگرایی

از جمله عمده‌ترین مسائل و مشکلات سد راه تولید در کشور شیوه ترجمه‌گرایی و تقلیدگرایی است. برخی بیانات معظم‌له در این زمینه عبارتند از:

- ما این مشکل تاریخی را داریم و متأسفانه این مشکل در حکومت‌های وابسته و فاسد پیشین این کشور ریشه دارد و بلایی است که از صدوپنجاه سال پیش بر سر ما آمده و باید خود را به تدریج از این بلا رها کنیم. آن این است که از اولی که پرتو علم جدید در این کشور افتاد، نخبگان آن روز کشور، به فکر ترجمه افتادند. نه فقط ترجمه آثار علمی، بلکه حتی فکر و اندیشه ترجمه‌ای؛ همه چیز به صورت ترجمه از آنچه دیگران انجام دادند و خود را در چارچوب قالب‌های آن‌ها درآوردند. (۹۲/۰۹/۱۹)
- الگو گرفتن بی‌قید و شرط از نظریه‌پردازهای غربی و شیوه ترجمه‌گرایی را غلط و خطرناک بدانید. (۸۷/۰۲/۱۴)
- تقلید، رایج شدن و پیشرفت تقلید، پیشرفت نیست. وابسته کردن اقتصاد، تقلیدی کردن علم، ترجمه‌گرایی در دانشگاه که هر چه که آن طرف مرزها (مرزهای غربی و کشورهای اروپایی) گفته‌اند، ما همان را ترجمه کنیم و اگر کسی حرف زد، بگویند مخالف علم حرف می‌زند؛ پیشرفت نیست و ما این را پیشرفت نمی‌دانیم. (۸۵/۰۸/۱۸)
- من قبلاً هم گفته‌ام، ما از شاگردی کردن پیش کسی که بلد است، ننگمان نمی‌آید؛ ولی می‌گوییم نباید فکر کنیم که ما همیشه باید شاگرد بمانیم؛ معنای این نگاه تقلیدی، این است: ما همیشه باید شاگرد بمانیم. (۸۵/۰۷/۱۳)
- من تکیه‌ام در این نکته این است که نمی‌خواهیم از مونتاژ و کنار هم چیدن نظریات گوناگون متفکرین و حکمائی که در این زمینه حرف زدند، یک نظریه به وجود بیاوریم و تولید کنیم؛ یعنی در این قضیه باید جداً از التقاط جلوگیری کرد؛ باید پرهیز کرد. در موارد متعددی ما دچار این اشتباه شدیم. (۹۰/۰۲/۲۷)
- نسخه‌های پیشرفت و نسخه‌های غربی و علم ترجمه‌ای محض خوب نیست؛ مگر به‌عنوان یک وسیله. ما نباید دچار ترجمه شویم. علم و فرهنگ ترجمه و سیستم‌ها و روش‌های ترجمه‌ای، درست نیست. (۸۲/۰۲/۲۲)

۲) مسدود و مخشوش کردن فضای آزاداندیشی

مقام معظم رهبری در رابطه با لزوم باز بودن فضای سالم نقد و مناظره علمی و تضارب آراء در چارچوب قانون، جهت تولید فکر و علم می‌فرماید:

- نباید از «آزادی» ترسید و از «مناظره» گریخت و «نقد و انتقاد» را به کالای قاچاق و یا امری تشریفاتی، تبدیل کرد چنانچه نباید به جای مناظره، به «جدال و مرء»، گرفتار آمد و به جای آزادی، به دام هتاکی و مسئولیت‌گریزی لغزید. (۸۱/۱۱/۱۶)
- برای بیدار کردن عقل جمعی، چاره‌ای جز مشاوره و مناظره نیست و بدون فضای انتقادی سالم و بدون آزادی‌بیان و گفتگوی آزاد با «حمایت حکومت اسلامی» و «هدایت علماء و صاحب‌نظران»، تولید علم و اندیشه دینی و در نتیجه، تمدن‌سازی و جامعه‌پردازی، ناممکن یا بسیار مشکل خواهد بود. برای علاج بیماری‌ها و هتاک‌ها و مهار هرج و مرج فرهنگی نیز بهترین راه همین است که آزادی بیان در چارچوب قانون و تولید نظریه در چارچوب اسلام، حمایت و نهادینه شود. (۸۱/۱۱/۱۶)
- فضای گفتگو را مسدود نکنید؛ یعنی وقتی که بحث تخریب و اهانت و بدگویی و مانند اینها پیش آمد، طبعاً فضای گفتگو مسدود می‌شود؛ نگذارید که این جوری بشود. (۹۹/۲/۲۸)

۳) غرب‌زدگی

- اساتیدی هستند که فرآورده‌های اندیشه‌های غربی در علوم انسانی، بت آنهاست. در مقابل خدا می‌گویند سجده نکنید؛ اما در مقابل بت‌ها به راحتی سجده می‌کنند؛ دانشجوی جوان را دست او بدهی، بافت و ساخت فکری او را همان‌طوری که متناسب با آن بت خود او است، می‌سازد؛ این ارزشی ندارد و درست نیست. بنده به این طور افراد، هیچ اعتقادی ندارم. این استاد هر چه هم دانشمند باشد، وجودش نافع نیست؛ مضر است... مواظب باشید دچار آن بت‌پرستی نشوید. (۸۴/۱۰/۲۹)

- نباید ما در مسئله‌ی علم، واگن خودمان را به لوکوموتیو غرب ببندیم. البته اگر این وابستگی ایجاد بشود، یک پیشرفت‌هائی پیدا خواهد شد؛ در این شکی نیست؛ لیکن دنباله‌روی، نداشتن ابتکار، زبردست بودن معنوی، لازمه‌ی قطعی این‌چنین پیشروی است و این جایز نیست. (۸۷/۰۷/۰۳)
- مستقل فکر کنیم؛ تقلیدی و تبعی فکر نکنیم. اگر در این مسئله که پایه بسیاری از مسائل و پیشرفته‌ای ماست، بنا شد از دیگران تقلید کنیم و چشم‌هایمان را فقط بر روی دریچه‌ای که تفکرات غربی را به ما می‌دهد، باز کنیم، خطای بزرگی مرتکب شده‌ایم و نتیجه تلخی در اختیار خواهد بود. (۷۷/۰۶/۱۲)

۴) مأیوس کردن دانشجوی

- یک نکته‌ی مهم در باب دانشجویها [این است که] تبلیغات انبوه و حساب‌شده‌ای می‌شود برای اینکه دانشجویان ما را ناامید کنند یا به‌طور کلی ناامید کنند از آینده که به افسردگی و سرنوشت‌های بدتر از افسردگی منتهی می‌شود؛ یا ناامید کنند از ادامه‌ی کارشان در کشور که به پشت کردن به کشور و رفتن از کشور و مانند اینها می‌انجامد. این خیلی چیز بدی است. (۱۴۰۰/۰۲/۲۱)

۵) محافظه‌کاری و اکتفا به وضع موجود

- هرگز من دانشگاه و دانشگاهی را به محافظه‌کاری و اکتفا به آنچه که امروز از فکر و فرهنگ و معرفت در دست دارند، توصیه نمی‌کنم؛ نه، دانشگاه باید دائم نردبان تعالی را طی کند و پیش برود. من معتقدم محافظه‌کاری و اکتفای به آنچه که داریم و نداشتن همت و بلندپروازی در همه زمینه‌های فکر و فرهنگ، قتلگاه انقلاب است. (۷۹/۰۲/۰۹)
- به اینکه چارچوب‌های عادی را یاد بگیرید یا در فلان چیز- به قول شما- نمره بیاورید، فکر نکنید؛ به علم فکر کنید. (۸۱/۷/۳)

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که یافته‌های آنان در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱: موانع و مشکلات تولید علم برگرفته از پیشینه تحقیق

موانع و مشکلات تولید علم	پژوهشگر
تحقیقات داخلی	
در موانع فردی و شخصی، ناآشنایی با راهبردهای جستجو در وب، در موانع درون دانشگاهی، آزمایشگاه‌های تخصصی در رشته‌های موجود و در موانع برون دانشگاهی، عدم چاپ مقالات در نشریات بین المللی به دلیل تحریم.	میترا صمیعی (۱۳۹۹)
موانع فرهنگی - سیاسی، موانع اجتماعی، موانع اقتصادی، حمایتی و مالی، موانع قانونی - سازمانی، موانع آموزشی، موانع روش شناختی (پژوهشی) و موانع فردی - روانشناختی.	فرزانه قنادی نژاد و همکاران (۱۳۹۷)
مشکلات فراروی جامعه‌شناسی در ایران در سه دسته اساسی شامل مشکلات فراروی علم، چالش‌های مربوط به علوم انسانی و چالش‌های خاص جامعه‌شناسی قرار می‌گیرند.	اصغر میرفردی (۱۳۹۴)
موانع فرهنگی - اجتماعی، موانع ارتباطی، موانع آموزشی و موانع فردی و عوامل شعارزدگی در جذب و نگهداری نخبگان، فقدان ارتباط منسجم و سازمان‌یافته بین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، آموزش مبتنی بر انتقال دانش به‌جای ترویج خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی، غلبه دید کمیت‌گرایی و عدم توجه کافی به کیفیت فعالیت‌های پژوهشی نزد محققان	عباسعلی نوروزی و همکاران (۱۳۹۴)
موانع راهبردی، آموزشی، سیاسی، مالی، امکاناتی، حرفه‌ای، علمی، فردی، فرهنگی - اجتماعی و مدیریتی - سازمانی	زهرا کریمیان و همکاران (۱۳۹۰)
موانع ذاتی، موانع درون حوزه‌ای، موانع فراحوزه‌ای	حسن دانایی فرد (۱۳۸۸)
پژوهشگران خارجی	
عوامل فردی و شخصی، درون دانشگاهی و برون دانشگاهی	ریان و دلای (۲۰۱۹)
فقدان توسعه و به اشتراک گذاری دانش	کوکو ^۲ (۲۰۱۳)
محیط پژوهش‌ها	سولو ^۳ و همکاران (۲۰۱۲)
عوامل فردی	راگاسا ^۴ (۲۰۱۱)
تعاملات اجتماعی	سالاران ^۵ (۲۰۱۰)

1. Ryan & Daly
2. Kukko
3. Sulo
4. Ragasa
5. Salaran

با بررسی پیشینه تحقیق ملاحظه می‌شود که محققان داخلی اغلب از نگاه مرکز علمی - آموزشی مربوطه به موانع تولید علم پرداخته‌اند، نه به صورت کلی و عام، به‌علاوه هیچ پژوهشگری از منظر رهبر انقلاب به موضوع تحقیق ورود نکرده است. جالب اینکه یافته‌های محققان خارجی نیز با نتایج پژوهشگران داخلی مطابقت دارد. وجه تمایز یا به عبارتی نوآوری تحقیق حاضر این است که اولاً موانع و عوامل بازدارنده تولید علم در جمهوری اسلامی ایران در سطح کلان و راهبردی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده است. درثانی داده‌های جمع‌آوری شده مبتنی بر دیدگاه یک شخصیت علمی، مذهبی و سیاسی است که قریب ۴۰ سال، بر همه جوانب، زوایا، تنگناها موانع و مشکلات و چاره‌اندیشی تولید علم در کشور تسلط دارد. البته از تحقیقات انجام‌شده برای نیل به حساسیت نظری، تقویت ادبیات تحقیق و انتخاب روش تحقیق بهره‌برداری شده است.

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش آمیخته است. جامعه آماری پژوهش در دو حوزه در نظر گرفته شده است. در بخش اول، متمرکز بر موضوع تحقیق، کلیه بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) که به صورت تمام‌شمار، مورد بررسی قرار گرفته و از بین آنها گزاره‌ها انتخاب شده است. در بخش دوم، برای نظرسنجی در مرحله تحلیل مضمون، با عنایت به ویژگی‌های موردنیاز (از قبیل: آشنایی با بیانات و مکتوبات مقام معظم رهبری، آشنایی با روش تحقیق کیفی تحلیل مضمون، برخورداری از سابقه آموزشی و پژوهشی و آشنایی با وظایف و مأموریت نظام آموزش عالی کشور) تعداد ۱۳ نفر از خبرگان به شیوه تمام‌شمار گزینش شده‌اند. اطلاعات مورد نیاز در این تحقیق با روش کتابخانه‌ای با استفاده از ابزارهای؛ فیش‌برداری، کتاب‌های علمی و تخصصی، مقالات علمی و پژوهشی و روش میدانی با ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند. قلمرو موضوعی پژوهش، معطوف به موضوع تحقیق است. قلمرو زمانی، معطوف به سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۰ است و قلمرو مکانی شامل، کلیه مراکز آموزش عالی کشور (شامل دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها، مراکز پژوهشی) است. به دلایل زیر روایی پژوهش محقق شده است:

- در طی تحقیق، همزمان با جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل به صورت رفت و برگشتی به دفعات انجام شده است.
- رسیدن به اشباع نظری با احصاء؛ ۷۸ مضمون پایه، ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱ مضمون فراگیر.
- ارجاع تحلیل مضمون به تعداد ۱۳ نفر خبرگان و اعمال نظرهای اصلاحی آنان در فرآیند تجزیه و تحلیل
- با تأکید بر پابندی به پایداری، برای دستیابی به آن با استفاده از چهار معیار معروف پارکر و رافی (۱۹۹۷)، به شرح تأیید شده‌اند:
- برای سنجش معیار تطبیق، مطابق روند انجام گرفته مضامین سازمان‌دهنده از داده‌های بررسی شده، تولید شده‌اند.
- برای قابلیت فهم کردن، مضامین پایه اولیه، مضامین پایه ثانویه و سازمان‌دهنده به شکلی نظام‌مند به هم مرتبط شده‌اند و میان آنها پیوندهای مفهومی برقرار شده تا مضمون فراگیر به وسیله آنها استخراج شوند.
- برای قابلیت تعمیم بودن، سعی شد تا ساختار پژوهش بر اساس بیانات و مکتوبات امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شکل گیرد.
- کنترل فرآیند، به دلایل زیر می‌توان اطمینان حاصل کرد که داده‌های جمع‌آوری شده، منتج به ارائه مضمون فراگیر شده است:
- اتصال یا تطبیق روشی بین مضمون فراگیر و داده‌های خام وجود دارد؛
- گسترش دامنه جمع‌آوری داده‌ها، از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۰؛
- یافته‌ها بر اساس مطالعه متون واقعی (دست اول) احصاء شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز در دو بخش صورت گرفته است. در بخش اول با استفاده از روش تحلیل مضمون؛ همزمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل از طریق کدگذاری انجام

شده است. در کدگذاری اقدام به احصاء، مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضمون‌فراگیر از متون شد و به‌طور دایم، به متون بیانات و مکتوبات مراجعه و برخی از مضامین حذف یا مضامین جدیدی اضافه شده‌اند. کدگذاری از طریق درک مفهوم یک پیشامد و انتخاب یک نام (برچسب) برای آن و از طریق فن مقایسه مستمر انجام می‌شود. در واقع فرآیند تحلیلی است که از طریق آن، مضامین سازمان‌دهنده و مضمون‌فراگیر شناسایی می‌شوند. این روش به‌صورت رفت و برگشتی آنقدر ادامه یافت تا اشباع نظری حاصل شد.

با عنایت به توضیحات اخیر به این ترتیب تعداد؛ ۹۷ مضمون پایه، ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱ مضمون‌فراگیر شناسایی شد. برای اینکه قابلیت ارجاع‌دهی به شیوه‌ای سریع و سهل فراهم شود و برای مشخص شدن نسبت مضامین با متون منتخب، از نشانگر شش رقمی استفاده شده است. در جدول شماره ۱ نحوه به‌کارگیری نشانگرهای اختصاری تحقیق نشان داده شده است:

جدول شماره ۲: نشانگرهای اختصاری منابع تحقیق

نوع داده	نوع نشانگر	معنای نشانگر	اعداد نشانگر
بیانات	شش رقمی	دو رقم اول نمایانگر سال ایراد بیانات	اعداد ۶۸ تا ۰۰
		دو رقم دوم نمایانگر ماه ایراد بیانات	اعداد ۰۱ تا ۱۲
		دو رقم سوم نمایانگر روز ایراد بیانات	اعداد ۰۱ تا ۳۱

مثالی از نحوه تحلیل مضمون (تماتیک) در جدول زیر آورده شده است:

جدول شماره ۳: مثال تحلیل مضمون

نشانگر	متن منتخب	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۸۵۰۷۱۳	ما از شاگردی کردن پیش کسی که بلد است، ننگمان نمی‌آید؛ ولی می‌گوییم نباید فکر کنیم که ما همیشه باید شاگرد بمانیم.	همیشه شاگردماندن	تقلیدگرایی	موانع و عوامل بازدارنده تولید علم

در بخش دوم برای اعتبار سنجی تحلیل مضمون و افزایش روایی تحقیق با استفاده از آمار توصیفی شامل؛ جدول توزیع فراوانی، ارزش وزنی، میانگین و رتبه‌بندی به تحلیل جامعه خبرگان پرداخته شد.

الف. تجزیه و تحلیل توصیفی ویژگی‌های جامعه خبرگان

برای افزایش روایی و اعتبار و کاهش میزان خطا در مرحله تحلیل مضمون از نظرات خبرگان مرتبط با موضوع و تحقیق بهره‌برداری شد. به همین منظور برای انتخاب مناسب‌ترین، مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضمون‌فراگیر پرسشنامه بین صاحب‌نظران توزیع شد و به روش دلفی اصلاحات لازم به عمل آمد.

پس از وزن‌دهی و اولویت‌بندی معیارهای انتخاب جامعه خبرگان (به ترتیب: آشنایی با بیانات و مکتوبات و مقام معظم رهبری، آشنایی با روش تحقیق کیفی تحلیل مضمون، برخورداری از سابقه آموزشی و پژوهشی و آشنایی با وظایف و مأموریت نظام آموزش عالی کشور) تعداد ۱۳ نفر از خبرگان به شیوه گزینشی انتخاب شدند. در ادامه به تجزیه و تحلیل توصیفی ویژگی‌های جامعه خبرگان پرداخته شده است. جمع‌بندی آماری ویژگی‌های جامعه خبرگان در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول شماره ۴: جمع‌بندی آماری ویژگی‌های جامعه خبرگان

رتبه نقرات	ارزش وزنی سؤال ۱	ارزش وزنی سؤال ۲	ارزش وزنی سؤال ۳	ارزش وزنی سؤال ۴	میانگین ارزش وزنی
نفر اول	۵	۵	۵	۵	۵
نفر دوم	۵	۴	۵	۵	۴/۷۵
نفر سوم	۴	۵	۵	۴	۴/۵
نفر چهارم	۴	۴	۵	۵	۴/۵
نفر پنجم	۴	۴	۵	۵	۴/۵
نفر ششم	۵	۳	۵	۵	۴/۵
نفر هفتم	۳	۵	۵	۵	۴/۵
نفر هشتم	۴	۳	۵	۵	۴/۲۵
نفر نهم	۵	۳	۵	۴	۴/۲۵
نفر دهم	۳	۴	۵	۵	۴/۲۵
نفر یازدهم	۳	۴	۵	۵	۴/۲۵
نفر دوازدهم	۳	۴	۵	۵	۴/۲۵
نفر سیزدهم	۴	۳	۵	۵	۴/۲۵

تفسیر: میانگین میانگین‌ها (۴/۴۴) مبین این واقعیت است که، صاحب‌نظران منتخب از شایستگی لازم برای این تحقیق برخوردار هستند. این موضوع به روایی و اعتبار تحقیق صحه می‌گذارد.

ب. تجزیه و تحلیل سایر داده‌های برگرفته از بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

به علت کثرت حجم متن‌های منتخب در ادامه فقط به خلاصه نحوه ارتباط مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضمون فراگیر بسنده شده و از آوردن متن‌های منتخب اجتناب شده است. خلاصه تحلیل مضمون فراگیر «موانع و عوامل بازدارنده تولید علم» در جدول شماره ۵ ارائه شده است:

جدول شماره ۵: خلاصه تحلیل مضمون فراگیر «موانع و عوامل بازدارنده تولید علم» برگرفته از بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

ردیف	نشانگر	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده
۱.	۸۰۰۲۱۲	فرهنگ و تفکر ترجمه‌زدگی	ترجمه‌زدگی
۲.	۸۵۰۸۱۸	ترجمه‌گرایی	ترجمه‌زدگی
۳.	۹۷۱۱۲۲	ترجمه‌گرایی	ترجمه‌زدگی
۴.	۸۷۰۲۱۴	ترجمه‌گرایی	ترجمه‌زدگی
۵.	۸۶۰۷۰۹	ترجمه‌گرایی	ترجمه‌زدگی
۶.	۹۲۰۹۱۹	ترجمه آثار علمی، فکری و اندیشه‌ای	ترجمه‌زدگی
۷.	۹۰۰۶۰۶	ترجمه‌گرایی	ترجمه‌زدگی
۸.	۸۲۰۲۲۲	علم و فرهنگ ترجمه و سیستم‌ها و روش‌های ترجمه‌ای	ترجمه‌زدگی
۹.	۸۱۱۱۱۶	راه ترقی و تکامل در تقلید	تقلیدگرایی
۱۰.	۸۵۰۷۱۳	همیشه شاگرد ماندن	تقلیدگرایی
۱۱.	۸۵۰۷۱۳	نگاه تقلیدی داشتن	تقلیدگرایی
۱۲.	۸۴۱۰۲۹	تحقیق علمی به معنای فراگیری و تقلید	تقلیدگرایی
۱۳.	۸۷۰۷۰۳	یکی گرفتن فراگیری علم با تولید علم	تقلیدگرایی
۱۴.	۸۵۰۸۱۸	تقلیدی کردن علم	تقلیدگرایی
۱۵.	۷۷۰۳۰۵	محدویت در نظریه‌پردازی	تقلیدگرایی
۱۶.	۹۰۰۲۲۷	مونتاز و کنار هم چیدن نظریه‌ها	تقلیدگرایی
۱۷.	۸۵۰۸۱۸	عمل به نسخه‌های پیشرفت غربی و بیگانه	فرهنگ وابسته
۱۸.	۸۱۱۱۱۶	پایین نگهداشتن سطح تفکر اجتماعی	فرهنگ وابسته
۱۹.	۹۰۱۱۱۴	وابستگی فرهنگی	فرهنگ وابسته
۲۰.	۸۳۰۴۱۷	تقلید فرهنگی از بیگانگان	فرهنگ وابسته

ردیف	نشانگر	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده
۲۱.	۸۷۰۷۰۳	زبردست بودن معنوی	فرهنگ وابسته
۲۲.	۸۱۱۱۱۶	ترویج فرهنگ فاسد بیگانه	فرهنگ وابسته
۲۳.	۸۶۰۷۰۹	عدم استقلال شخصیت علمی	فرهنگ وابسته
۲۴.	۷۷۰۶۱۲	عدم استقلال فکری	فرهنگ وابسته
۲۵.	۸۷۰۲۱۴	الگو گرفتن بی قید و شرط از نظریه پردازهای غربی	غربزدگی
۲۶.	۸۱۱۱۱۶	عده‌ای دیگر تنها غرب را ترجمه می‌کنند	غربزدگی
۲۷.	۸۱۰۷۰۳	طراحی برنامه علمی - آموزشی توسط غرب	غربزدگی
۲۸.	۸۱۰۷۰۳	فرهنگ وابستگی علمی و عملی به غرب	غربزدگی
۲۹.	۹۱۰۷۲۳	فرهنگ و سبک زندگی غربی	غربزدگی
۳۰.	۹۲۰۹۱۹	گرفتن فرهنگ و اخلاق و تفکرات و عقاید سیاسی و اجتماعی از غرب	غربزدگی
۳۱.	۸۴۱۰۲۹	بت شدن علوم انسانی غرب نزد برخی اساتید	غربزدگی
۳۲.	۸۵۰۸۱۸	وابسته شدن و غربی شدن	غربزدگی
۳۳.	۹۱۰۷۲۳	تقلید گرایی از تمدن غربی	غربزدگی
۳۴.	۹۱۰۷۲۳	تقلید غربی	غربزدگی
۳۵.	۸۷۰۷۰۳	وابستگی علمی به غرب	غربزدگی
۳۶.	۸۵۰۸۱۸	اگر کسی حرف زد، بگویند مخالف علم حرف می‌زند؛ پیشرفت نیست	علم زدگی
۳۷.	۸۱۱۱۱۶	منزوی و به حاشیه راندن صاحب دلان و خردمندان	علم زدگی
۳۸.	۸۱۱۱۱۶	مسکوت کردن صاحبان خرد و احساس	علم زدگی
۳۹.	۸۱۱۱۱۶	دکان داران و فریبکاران و راهزنان راه علم و دین	علم زدگی
۴۰.	۸۱۱۱۱۶	دیکتاتوری	فقدان آزاد اندیشی
۴۱.	۸۱۱۱۱۶	عدم آزادی بیان و گفتگوی آزاد	فقدان آزاد اندیشی
۴۲.	۹۰۲۲۸	مسدود کردن فضای گفتگو	فقدان آزاد اندیشی
۴۳.	۸۱۱۱۱۶	ترسیدن از آزادی	فقدان آزاد اندیشی
۴۴.	۸۱۱۱۱۶	گریختن از مناظره	فقدان آزاد اندیشی
۴۵.	۸۱۱۱۱۶	«نقد و انتقاد» را به کالای قاچاق تبدیل کرد	فقدان آزاد اندیشی
۴۶.	۸۱۱۱۱۶	فقدان فضای انتقادی سالم	فقدان آزاد اندیشی
۴۷.	۷۹۱۲۰۹	تحجّر و جزمی گرایی	فقدان آزاد اندیشی
۴۸.	۸۱۱۱۱۶	جمود و تحجّر	فقدان آزاد اندیشی
۴۹.	۸۱۱۱۱۶	«نقد و انتقاد» را امری تشریفاتی، تبدیل کردن	فقدان آزاد اندیشی

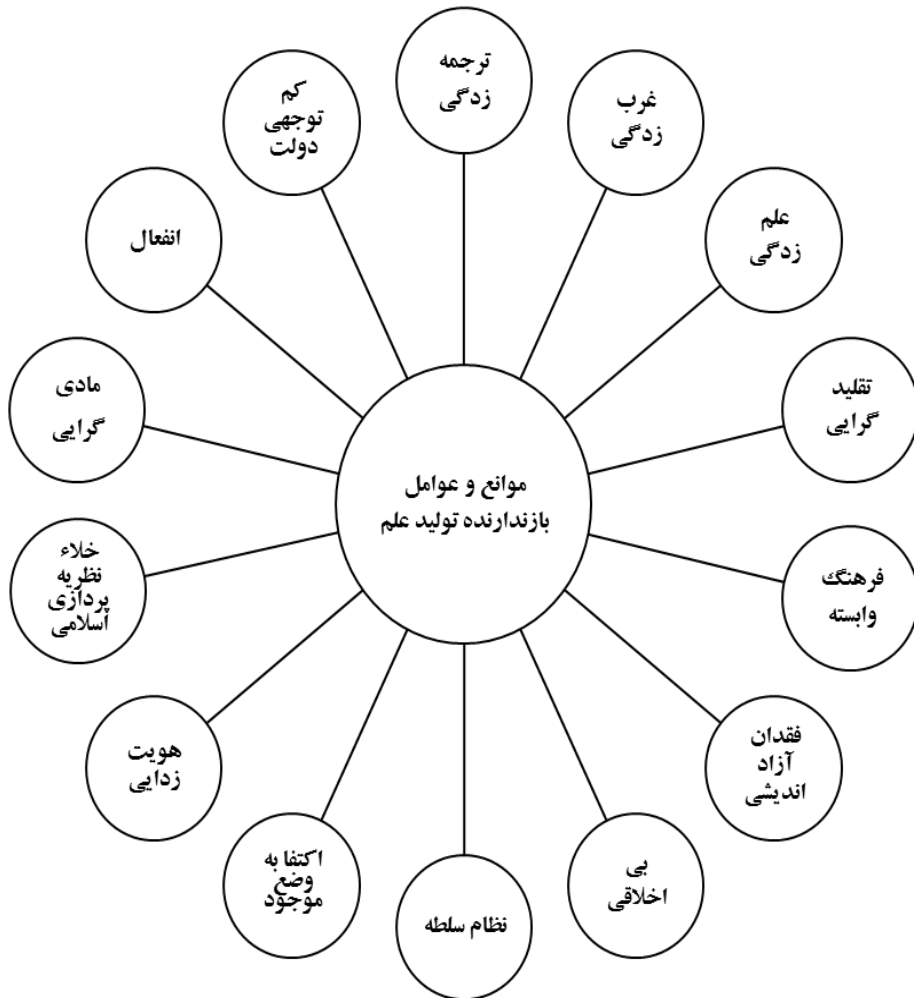
ردیف	نشانگر	مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده
۵۰	۸۵۰۸۱۸	مدل‌بازی به جای مدل‌سازی	فقدان آزاد اندیشی
۵۱	۸۱۱۱۱۶	پاسخ ندادن به سؤالات و شبهات	فقدان آزاد اندیشی
۵۲	۹۲۰۹۱۹	نداشتن جرأت ایجاد یک فضای جدید علمی	فقدان آزاد اندیشی
۵۳	۸۱۱۱۱۶	درگیری‌های غلط و منحنه قبیله‌ای	بی‌اخلاقی
۵۴	۸۱۱۱۱۶	جدال و مرء	بی‌اخلاقی
۵۵	۸۱۱۱۱۶	هتاک	بی‌اخلاقی
۵۶	۸۱۱۱۱۶	هرج و مرج	بی‌اخلاقی
۵۷	۸۱۱۱۱۶	هتاک‌ها و مهار هرج و مرج فرهنگی	بی‌اخلاقی
۵۸	۹۰۲۲۸	تخریب، اهانت و بدگویی در گفتگو	بی‌اخلاقی
۵۹	۸۱۱۱۱۶	افراط و تفریط	بی‌اخلاقی
۶۰	۸۴۰۴۰۱	جلوگیری نظام سلطه از رشد علمی	نظام سلطه
۶۱	۹۱۰۷۲۴	تمدن غرب مظهر زورگوئی و تحمیل	نظام سلطه
۶۲	۹۷۱۱۲۲	تحمیل سبک زندگی غربی	نظام سلطه
۶۳	۷۹۰۲۰۹	اکتفا به فکر و فرهنگ و معرفت موجود	اکتفا به وضع موجود
۶۴	۹۲۱۲۲۰	حرکت عادی	اکتفا به وضع موجود
۶۵	۸۱۰۷۰۳	چارچوب‌های عادی را یاد بگیرد	اکتفا به وضع موجود
۶۶	۷۰۰۴۲۵	از بین رفتن فرهنگ انقلاب	هویت‌زدایی
۶۷	۹۷۱۱۲۲	بی‌توجهی به شعارهای انقلاب	هویت‌زدایی
۶۸	۹۷۱۱۲۲	غفلت از جریان انقلابی	هویت‌زدایی
۶۹	۷۰۰۴۲۵	از بین رفتن فرهنگ جنگ	هویت‌زدایی
۷۰	۸۱۰۷۰۳	فراموشی تمدن و هویت	هویت‌زدایی
۷۱	۹۱۰۷۲۳	از بین رفتن هویت ملت‌ها	هویت‌زدایی
۷۲	۸۵۰۸۱۸	زبان ملی را مغشوش کردن	هویت‌زدایی
۷۳	۸۵۰۸۱۸	هویت اسلامی ملی را سلب کردن	هویت‌زدایی
۷۴	۸۱۰۷۰۳	بزرگ انگاشتن غرب	هویت‌زدایی
۷۵	۸۸۰۲۲۲	کوچک شمردن داشته‌های خود	هویت‌زدایی
۷۶	۸۱۱۱۱۶	راه ترقی و تکامل در خودباختگی	هویت‌زدایی
۷۷	۸۱۱۱۱۶	مخدوش کردن فضای فرهنگی	هویت‌زدایی
۷۸	۹۱۰۷۲۳	زوده شدن آرمان‌های بلند، آرمان‌های معنوی و تعالی روحی از ذهن‌ها	هویت‌زدایی
۷۹	۰۰۰۲۲۱	نامید کردن دانشجو	هویت‌زدایی

ردیف	نشانگر	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده
۸۰	۰۰۰۲۲۱	افسرده و از کارافتادن دانشجو	هویت‌زدایی
۸۱	۸۹۰۷۲۹	ورود نکردن علمای دین به نظریه‌پردازی	خلأ نظریه‌پردازی اسلامی
۸۲	۸۱۱۱۱۶	عدم هدایت علماء و صاحب‌نظران	خلأ نظریه‌پردازی اسلامی
۸۳	۸۹۰۷۲۹	مضر بودن علوم انسانی موجود	خلأ نظریه‌پردازی اسلامی
۸۴	۹۰۱۱۱۴	سکولاریزم	مادی‌گرایی
۸۵	۹۱۰۷۲۳	پول و ثروت، هدف زندگی مادی‌گرایی	مادی‌گرایی
۸۶	۹۱۰۷۲۳	مادی شدن فکرها و ذهن‌ها مادی‌گرایی	مادی‌گرایی
۸۷	۸۱۱۱۱۶	خفته بودن عقل جمعی	انفعال
۸۸	۹۲۱۲۲۰	خواب‌آلودگی و عدم حساسیت	انفعال
۸۹	۸۶۰۷۰۹	جدی نگرفتن تحقیق علمی	انفعال
۹۰	۸۷۰۷۰۳	نداشتن ابتکار	انفعال
۹۱	۷۹۰۲۰۹	محافظه‌کاری در دانشگاه	انفعال
۹۲	۸۱۱۱۱۶	انفعال و عقبگرد جامعه و حکومت	انفعال
۹۳	۸۱۱۱۱۶	مسئولیت‌گریزی	انفعال
۹۴	۷۹۰۲۰۹	نداشتن همت	انفعال
۹۵	۷۹۰۲۰۹	نداشتن بلندپروازی	انفعال
۹۶	۸۱۱۱۱۶	فقدان حمایت حکومت اسلامی	کم‌توجهی دولت
۹۷	۸۱۱۱۱۶	هدر دادن فرصت ملی	کم‌توجهی دولت

جدول بالا بیانگر این است که تحلیل مضمون فراگیر «موانع و عوامل بازدارنده تولید علم» در بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شامل ۹۷ مضمون پایه و ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده است.

یافته‌های پژوهش

بر اساس تجزیه و تحلیل صورت گرفته، موانع و عوامل بازدارنده تولید علم در جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری در نمودار ۱ نمایش داده شده است.

نمودار ۱: موانع و عوامل بازدارنده تولید علم بر اساس اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در

جمهوری اسلامی ایران

مطابق نمودار (۱) موانع و عوامل بازدارنده تولید علم از منظر مقام معظم رهبری در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: ترجمه‌زدگی، غرب‌زدگی، علم‌زدگی، تقلیدگرایی، مادی‌گرایی، فرهنگ وابسته، فقدان آزاداندیشی، بی‌اخلاقی، نظام سلطه، اکتفا به وضع موجود، هویت‌زدایی، خلأ نظریه‌پردازی اسلامی، انفعال و کم‌توجهی دولت

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

تولید علم در پیشرفت و آبادانی کشور، ثروت‌افزایی، اقتدار، نیل به استقلال علمی، کسب مرجعیت علمی و تحقق تمدن نوین اسلامی نقش‌آفرینی بسیار مهمی دارد. از این‌رو در اسناد بالا دستی جمهوری اسلامی ایران، تولید علم نافع، رهایی از وابستگی علمی، تأمین خودکفایی در علوم و فنون، کسب جایگاه اول علمی و فناوری در سطح منطقه، کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان، پیشتاز در مرزهای دانش و فناوری در جهان، مورد تأکید قرار گرفته است. رفع و زدودن مشکلات و نارسایی‌ها در مسیر تولید علم، همواره مورد توجه و تأکید حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قرار گرفته است. اینک که وارد دهه پنجم از عمر پربرکت انقلاب اسلامی شده‌ایم، ضروری است مطالبه بحق معظم‌له جدی گرفته شود تا اهداف برشماری شده محقق شود. از این‌رو مقاله پیش‌رو برای یافتن پاسخ به سؤال تحقیق کلیه بیانات، احکام و مکتوبات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۰ در حوزه موضوع تحقیق مطالعه شد و از طریق روش تحلیل مضمون بوسیله کدگذاری تعداد؛ ۹۷ مضمون پایه، ۱۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱ مضمون فراگیر شناسایی شد. مطابق تجزیه و تحلیل صورت گرفته و یافته‌های حاصل شده، موانع و عوامل بازدارنده تولید علم بر اساس اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: ترجمه‌زدگی، غریب‌زدگی، علم‌زدگی، تقلیدگرایی، مادی‌گرایی، فرهنگ وابسته، فقدان آزاداندیشی، بی‌اخلاقی، نظام سلطه، اکتفا به وضع موجود، هویت‌زدایی، خلأ نظریه‌پردازی اسلامی، انفعال و کم‌توجهی دولت.

مقایسه یافته‌های پژوهش پیش‌رو با نتایج تحقیق‌های صورت گرفته حاکی از آن است که محققان داخلی و خارجی به موانع و عوامل جزئی بازدارنده تولید علم پرداخته‌اند، در حالی که مقاله حاضر موانع و عوامل بازدارنده در تولید علم را در سطح کلان و راهبردی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده است. از سویی داده‌های جمع‌آوری شده این پژوهش از اسناد دست اول است. امید است با تحقق منویات رهبر معظم انقلاب اسلامی، کلیه موانع تولید علم برداشته شود. ان شاء الله.

به این ترتیب، می‌توان گفت که نتایج تحقیق به سؤال اصلی تحقیق مبنی بر اینکه: «موانع و عوامل بازدارنده تولید علم در جمهوری اسلامی ایران از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) کدامند؟» پاسخ مناسب داده است.

با توجه به یافته‌های تحقیق به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود.

(۱) موانع و عوامل بازدارنده تولید علم را اولویت‌بندی نمایند.

(۲) وضعیت موجود تولید علم در مراکز علمی - آموزشی مورد بررسی قرار گیرد.

(۳) عوامل پیش‌برنده و تسهیل‌گر تولید علم بر اساس اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مورد پژوهش قرار گیرد.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۳۹۹)، *حدیث ولایت*، لوح فشرده مجموعه رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی تهران، موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- ابن ابی الحدید، عبدالحمید ابن هبه الله (۶۴۹ق)، *شرح نهج البلاغه*، مترجم: غلامرضا لایقی، جلد ۲۰، کتاب نستیان.
- دانایی فرد، حسن (۱۳۸۸)، *تحلیلی بر موانع تولید دانش در حوزه علوم انسانی: رهنمودهایی برای ارتقای کیفیت ظرفیت سیاست ملی علم ایران، فصلنامه علمی - پژوهشی سیاست علم و فناوری*، سال دوم، شماره ۱، بهار، صفحه- از ۱ تا ۱۷.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷)، *لغتنامه*، چاپ انتشارات دانشگاه تهران
- صمیعی، میترا (۱۳۹۹)، *بررسی موانع و مشکلات تولیدات علمی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی، فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*، سال بیست و چهارم، شماره دوم، تابستان، صفحه- از ۴۸۱ تا ۴۹۹.
- عمید، حسن (۱۳۹۰)، *فرهنگ عمید*، چاپ ۳۸، تهران، امیر کبیر.
- قنادی نژاد، فرزانه و غلامرضا حیدری (۱۳۹۷)، *تبیین موانع و راهکارهای نظریه پردازی در علوم انسانی و اجتماعی (مطالعه موردی: اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز)*، *فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافت*، شماره ۷۱، پاییز، صفحه- از ۱۹ تا ۳۱.
- قنذاقی، محمد (۱۴۰۰)، *جزوه درسی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی*.
- قنذاقی، محمد (۱۴۰۰)، *نظریه و نظریه پردازی در سه جنبه چیستی، چرایی و چگونگی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی*.
- کریمیان، زهرا؛ صباغیان، زهرا؛ صالح صدق پور، بهرام (۱۳۹۰)، *بررسی موانع و چالش‌های پژوهش و تولید علم در دانشگاه‌های علوم پزشکی، فصلنامه علمی - پژوهشی آموزش عالی ایران*، دوره ۳، شماره ۴، پیاپی ۱۲، بهار و تابستان، صفحه - از ۳۵ تا ۶۳.
- معین، محمد (۱۳۸۶)، *فرهنگ معین*، چاپ سوم، انتشارات زرین.
- میرفردی، اصغر (۱۳۹۴)، *چالش‌ها و فرصت‌های تولید علم و نظریه پردازی در حوزه علمی جامعه شناسی در ایران، فصلنامه سیاست‌های راهبردی کلان*، سال سوم، شماره نهم، بهار، صفحه- از ۱ تا ۲۰.

- نوروزی، عباسعلی؛ ابوالقاسمی، محمود؛ قهرمانی، محمد (۱۳۹۴)، بررسی موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی، *فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، سال ششم، شماره ۲، پیاپی ۲، تابستان، صفحه- از ۷۷ تا ۱۰۸.

ب. سایت‌ها

- تارنمای دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای، قابل دسترسیدر وبگاه اینترنتی: www.khamenei.ir
- تارنمای شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲)، *سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها*، مصوب جلسه ۷۳۵ مورخ ۱۳۹۲/۴/۲۵ به شماره ۹۲/۴۹۵۰/دش ۱۳۹۲/۵/۱، قابل دسترسی در وبگاه اینترنتی: www.sccr.ir
- تارنمای شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲)، *نقشه جامع علمی کشور*، مصوب جلسه ۶۷۹، شماره مصوبه ۱۷۳۵، مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۴ به شماره ۹۲/۴۹۵۰/دش ۱۳۹۲/۵/۱، قابل دسترسی در وبگاه اینترنتی: www.sccr.ir
- تارنمای مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، *سیاست‌های کلی نظام*، مصوب ۱۳۸۵/۹/۵، قابل دسترسی در وبگاه اینترنتی: www.maglis.ir
- تارنمای مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*، مصوب ۱۳۵۸/۱/۱۲ همراه با اصلاحیه ۱۳۶۸، قابل دسترسی در وبگاه اینترنتی: www.maglis.ir
- تارنمای موسسه لغت‌نامه دهخدا و مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی، *لغت‌نامه دهخدا*، قابل دسترسی در وبگاه اینترنتی: www.dehkhoda.ut.ac.ir

ج. منابع انگلیسی

- Braun, Virginia, Clarke, Victoria(2006). Using thematic analysis in Psychology, *Qualitative Research in Psychology*, Vol.2, No.6(June2006)77-101.
- Kukko, M. (2013). Knowledge sharing barriers in organic growth: A case study from a software company. *The Journal of High Technology Management Research*. 2013; 24 (1): 18-29.
- Ragasa, C. (2013). Do Organizational Factors Affect Individual Scientist's Productivity? A Comparative and Multilevel Analysis of Nigeria and Ghana Agricultural Research System. *International Food Policy Research Institute (IFPRI)*, Washington, D. C. 2011; 1-29.

- Ryan, James C.Y. & Timothy M. Daly (201۹). Barriers to Innovation and knowledge Generation: The challenges of Conducting Business and Social Research in an Emerging Country Context. *Journal of Innovation & Knowledge*, 4(1): 47–54.
- Salaran, M. (2010). Research Productivity and Social Capital in Australian Higher Education. *Higher Education Quarterly*, 2010; 64 (2): 133-148.
- Sulo, T., Kendagor, R., Kosgei, D., Tuitoek, D., Chelangat, S.(2012). Factors Affecting Research Productivity in Public Universities of Kenya: The Case of Moi University, Eldoret. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS)*, 2012; 3(5): 475-484.